

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos :

SZONGOTT KRISTÓF.

SZAMOSÚJVÁR,

Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.
1902.

T a r t a l o m.

Az „Armenia“ nagy vesztesége. — Szongott Kristóftól.
Bucsú Molnár Antaltól (költemény). — Pátrubány Lukácstól.
Esti levél. — Molnár Antal. („Pesti Hírlap“). — Tóth Bélától.
A magyarhoni örmények ethnographiája. — Hatodik közlemény.
Írta Szongott Kristóf.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Az erdélyi róm. kath. püspök részvétirata.
Merza Gyula.
A „Pesti Hírlap“.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

„Örmény anekdoták“.
Kérelem.

Az „Armenia“ előfizetési ára egész évre 8 korona, fél évre 4 korona,
egyes füzet ára 80 fillér.

Nyilvános számadás. XXI. A Szamosújvárt felállítandó Verzereskul (Verzár) püspök szobrára újabban adakoztak: a sz.-újvári műkedvelőtársulat 64 kor. 12 fillért. Egyben tisztelettel kérjük mindazokat, kiknél gyűjtő ív van, hogy azt küldjék be, a kik pedig az aláírt összeget még be nem fizették sziveskedjenek azt mielőbb befizetni, mert a szobor készítését csak az aláírt összegek befizetése után adhatjuk ki.

Szamosújvárt, 1902. január 20. Esztegar Gergely áll. főgymn. tanár, szobor-bizottsági pénztáros.

— Városunkban folyó hó (február) 4-én lesz az új képviselő-választás. Jelöltek: gróf Karátsonyi Aladár és Gajzágó Ferencz.

Az „Armenia“ nagy vesztesége.

Dr. Molnár Antal országgyűlési képviselő.

A mitől féltünk, az — az isteni Gondviselés kifürkészhetlen intézkedése következtében — rohamosan bekövetkezett: dr. Molnár Antalt a kérelhetetlen halál kiragadta az élők sorából...

Gyermekkori barátom volt. Én ugyan egypár osztálylyal feljebb jártam, de osztályösszevonás alkalmával egy tanteremben is tanultunk. Innen más-más középiskolába mentünk, de a barátságot állandóan megtartottuk. 1870-ben végezte be tanulmányát... és a városnál azonnal levéltárnoki állást foglalt el. De egy év múlva szülővárosának egyik kerülete országgyűlési képviselőnek választotta meg.

Én voltam bizalmi férfia. A központi bizottság már viszi a megbízólevelet. A Molnárféle háznál a választási elnök a következő szavak kíséretében adta át a választásról szóló jegyzőkönyvet: „Tisztelt képviselő ur!“ . . . „Tisztelt képviselő ur!“ . . . De több szóhoz nem tudott jutni. . . Erre megnyiták Molárnak ékes-szóló ajkai: „Az érzeménynék nincs szava. A tapasztalás is igazolta ezen igazság hatása alatt áll a mélyen tisztelt választási elnök úr is, midőn érzeményeinek, melyek nemes kebelét e perczen dagasztják, szavakban kifejezést adni nem képes“ . . . így kezdette beszédét . . . és mondott egy olyan remek szónoklatot, melyre még most is büszkéek vagyunk. „Miért nem tudok én így beszélni!“ mondotta a jelen voltak közül valaki. . . A választási elnök pedig megcsókolta. Aztán felment a hongyülésre . . . és ott gyönyörű tollával, ékes-szólásával, becsületes jellemével és ernyedetlen munkásságával büszkeségévé lett választó polgártársainak.

De telik az idő és jött a második választás: ekkor is egyhangúlag választottuk meg. Utoljára a mult ősszel vette át a választási elnök kezeiből az egyhangú mandatumot. Azonban választás előtt néhány nappal, midőn felkisértük a vigadó nagytermébe, hogy ott elmondhassa beszámoló-beszédét, az úton így szólott hozzánk: „Most jöttök velem utoljára!“ Érezte baját.

És e baj néhány hét alatt kioltotta nemes életét. . .

Alig hallottuk meg a leverő, szomorú hírt, előbb a halálszengettyű kondult meg városunkban, azután a templomok harangjai jelentették, hogy a városnak nagy halottja van. . . Erre a város egy több tagból álló küldöttséget, melyet Tó d o r f i L u k á c s polgármester vezetett, küldött fel Budapestre. A küldöttség ján. 8-án délelőtt megjelent a halottas háznál, hogy a város koszorúját letegye a nagy halott ravatalára. Ekkor szeretett polgármesterünk, elhunyt érdemes képviselőnk nagyon bánatos özvegye előtt a következő szavakkal adott kifejezést a város kegyeletes, mély gyászának:

„Nagyságos Asszonyunk! A fájdalom legmélyebb érzetével jelentünk meg, hogy kifejezést adjunk Szamosújvár város közönsége legbensőbb, legőszintébb részvétének megmérhetlen bánatában

azon nagy csapás felett, mely Nagyságodat szeretett férje: nagy-
érdemű képviselőnk, a mi büszkeségünk korai elhunytá által sújtotta.

Az isteni Gondviselés adjon Nagyságodnak erőt a nagy
csapás elviselésére, találjon vigasztalást szeretett gyermekeiben
és azok részvételében, kik bánatából, fájdalomból igazán részt kérnek
s abban oly őszintén osztoznak.

Eljöttünk a távolból, hogy elismerésünk koszorúját helyezzük
el azon férfit ravatalára, ki Nagyságodnak és tisztelt családjának
— mindene, nekünk büszkeségünk volt s ki hasonló szeretettel
és ragaszkodással viszonzta a mi szeretetünket, ragaszkodásunkat;
eljöttünk, hogy neki utolsó „Isten hozzád“-at mondjunk; eljöttünk,
hogy haza kísérjük szülőföldre: végső nagy útjára, honnan nem
lesz többé visszatérése.

Áldott legyen emlékezete, legyen nyugalma csendes és
zavartalan!

A mélyen sújtott család a következő gyászjelentést adta ki:
Özv. Molnár Antalné szül. Simay Klementin a maga, valamint
gyermekei Erna és Aladár, úgyszintén édes atyja Simay Gergely
kir. tanácsos, nyug. kir. törvényszéki elnök, valamint sógornő
Pap Antalné szül. Molnár Matild és Placsintár Kristófné szül.
Molnár Mária s az összes rokonság nevében, fájdalomtól megtört
szívvel jelenti, hogy forrón szeretett férje, illetőleg az édes apa,
vő, fivér és rokon Dr. Molnár Antal Szamosújvár szabad kir. város
országgyűlési képviselője, a képviselőház jegyzője 1902. évi január
hó 6-ik napján reggel 8 órakor, életének 54, boldog házasságának
28-ik évében, hosszas szenvedés és a halotti szentségek ájtatos
felvétele után jobblétre szenderült.

A megboldogultnak földi maradványai január hó 8-ik napján:
szerdán d. u. 3 órakor fognak a gyásházban (VIII. Józsefkörút
30—32 sz.) a róm. kath. egyház szertartása szerint beszenteltetni
s innen szülővárosába: Szamosújvárra szállíttatni, hol január hó
9-ik napján d. e. 10 órakor fognak örök nyugalomra tétetni.

Lelkéért az engesztelő szentmise-áldozat január hó 10-ik
napján d. e. 9 órakor fog a szamosújvári örmény kath. plebániái
templomban a Mindenhatónak bemutatatni. Legyen áldott emléke!
Budapest 1902. január 6.

A város által kiállított gyászjelentés így hangzik:

Szamosújvár szabad kir. város közönsége a szív legmélyebb
fájdalmával tudatja, hogy felejthetetlen emlékü fia Dr. Molnár
Antal úr, Szamosújvár szabad kir. városának szeretett és 30 éven
át volt országgyűlési képviselője, képviselőházi jegyző, Szolnok-
Dobokavármegye bizottságának és Szamosújvár város képviselő-
testületének tagja stb. életének 54 évében folyó hó 6-án délelőtt
8 órakor Budapesten visszaadta nemes lelkét Teremtőjének.

Földi maradványa Budapesten — a róm. kath. egyház szertar-
tása szerint — tartandó beszentelés után szülővárosába: Szamos-

újjárra fog szállíttatni és ott folyó hó 9-én d. e. 9^{1/2} óraker a főtéri templomban bemutatott gyászmise után az örmény kath. egyház szertartása szerint a kath. sírkertben az anyaföldnek átadatni. Áldás emlékére!

Szamosújvárt, 1902. január hó 6-án.

A harmadik gyászjelentést a „Hirlapírók nyugdíjintézete“ (Budapest) adta ki.

**

Legtöbb fővárosi lap — a vidékiek közül is egynehány — kegyelettel emlékezett meg derék barátunk haláláról. Ezen lapnyilatkozatok közül a következőket adom közre:

A „Magyar Nemzet“ (ján. 7. kedd, 6. szám) ezeket mondja:

A magyar politikai életnek egy nagyképességű, minden oldalról rokonszenvvel övedezett tagja hunyta le szemét ma örökre. Molnár Antal a szamosújvári kerület országgyűlési képviselője, a képviselőháznak 10 éven át volt jegyzője, ma reggel hosszú, fájdalmas betegség után meghalt. Kevés tagja van a Háznak, a ki az övéhez hasonló, szakadatlan idegölő tevékenységet fejtett ki. Évek hosszú sorozatán át alig volt a képviselőháznak ülése, a melyben Molnár ott ne ült volna szokott helyén, az elnöki emelvény jobb sarkában. Csodálatosan ismerte ő minden csinját-binját az apró-cseprő, de a parlamentarizmus technikájában nem csekély fontosságú jegyzői munkának. Valóságos jobbkeze volt ő a Ház egymásután következő elnökeinek, a kik bő tapasztalatait, gyors munkásságát, leleményes esztét, a precedensekkel és elintézési módokkal mindenkor tisztában levő óriási emlékező tehetségét ezután fájdalmasan fogják nélkülözni: munkásságát méltányolták is a Ház minden oldalán. A fáradságos jegyzői munka mellett Molnár Antal volt az, a ki az egész sajtót a Ház bizottsági üléseiről készült kitünő tudósításokkal ellátta. E mellett irt politikai tudósításokat két-három napi lap számára s tudományos folyóiratokban is sűrűn találkozunk nevével. Egy ideig — mint magán tanár — politikai előadásokat is tartott a budapesti Tud. Egyetem jogi fakultásán a míg nagy elfoglaltsága előadásainak beszüntetésére nem kényszerítette. Sokat veszt Molnár Antalban a politikai élet, de sokat veszít a zurnalistika is, a melynek legszebb intézményét, a nyugdíjintézetet, mint az egyesület titkára, különösen életének utolsó éveiben odaadó buzgalommal szolgálta.

Az elhunyt korán lépett a politikai pályára. Nagykorúságának napján, 24 esztendőskorában kedveskedett neki mandátumával először szülővárosa: Szamosújvár, melynek egész polgársága szeretettel és becsüléssel övezte és egyhangú választással küldötte a képviselőházba.

**

A „Hazánk“ (6. szám. ján. 7. kedd) így ír:

A törvényhozásnak egyik legrégebb, legszimpatikusabb tagja: Molnár Antal ma reggel 8 óraker meghalt. Régi, kínzó beteg-

sege, a vesebaj ölte meg. Már a mult héten elterjedt halálhíre; kezelőorvosa dr. Angyán professor sem tudta megmenteni a haláltól; Molnár Antal különösen az újságírók között volt népszerű nemcsak azért, mert a hírlapírók választmányi tagja volt, hanem mint képviselő a legjobb „hírforrása“ volt a lapok politikai munkatársainak. — Halálát őszintén fájlalják úgy képviselőtársai, mint mindazok, kik ismerték.

**

A „Magyarország“ 6. számában (kedd, ján. 7.) ezeket olvassuk: A magyar képviselőház ormáról lengő fekete zászló a parlament egy régi munkás tagjának halálát hirdeti. Molnár Antal Szamosújvár városának képviselője, ma reggel Józsefköruti lakásán meghalt. Az elhunytban a ház egyik legszorgalmasabb tagját veszti el. Mint jegyző ő volt hosszú évek során át az elnökök jobbkeze. Senki nálánál a parlament technikai dolgait nem ismerte jobban. A jegyzőkönyveket legnagyobb részt ő szerkesztette; a Ház gazdasági ügyeit ő intézte. Ez sok munkával járt és talán ez hátráltatta őt abban, hogy a Ház vitáiban is részt vegyen. A Ház adminisztrációjában kifejtett munkásságán kívül igen sokat dolgozott a zszurnalisztikának is. A félhivatalos tudósításokat is a Ház üléseiről ő szerkesztette. Régi író-ember volt.

Néhány hét előtt betegeskedni kezdett, de még mind eljárt a Ház üléseire és elvégezte teendőit. Decz. közepe táján súlyosbodott állapota s azóta barátai és ismerősei aggodni kezdtek életeért. Halála hírért a Ház tagjai körében mély megilletődéssel fogadták.

A pénzügyi bizottság mai ülésén Falk Miksa meleg szavakban méltatta Molnár Antal érdemeit. A Ház elnöke pedig intézkedett, hogy a ravatalra koszorú tétessék.

**

A „Pesti Hírlap“ ezeket írja:

Parlamentari életünk kitünő tagja, a képviselők társaságában s a hírlapírói világban általánosan kedvelt és tisztelt Molnár Antal országgyűlési szabadelvű párti képviselő ma hosszú betegség után ötvennégy éves korában Budapesten meghalt. Mély részvétellel közöljük ezt a hírt Molnár Antaltól, ki hozzánk is közel állott, a Pesti Hírlapnak régi idő óta kedves munkatársa volt. A képviselőház legismertebb és legnépszerűbb tagjai közé tartozott. Választókerülete Szamosújvár rendkívül hűséggel ragaszkodott hozzá. 1871 óta mindig ezt a kerületet képviselte s a mandátumot legtöbbször (mindig Sz. K.) egyhangúlag juttatták részére. Rendkívül tudományos képzettségű férfiú volt Molnár Antal, ki publicisztikai munkálkodással, hírlapírással kezdte politikai pályáját, de más kérdésekkel is igen nagy szeretettel foglalkozott. Mint a képviselőház jegyzője a legnagyobb lelkiismeretességgel végezte ezt a tisztséget s a változó képviselőházi elnököknek nélkülözhetlen volt a Molnár Antal tudása és gondossága, pontossága és korrektsége: ő maga volt a kötelesség-

teljesítés eszménye, a mi a parlamenti életben a ritkaságok közé tartozik. Ezenkívül folyton dolgozott hirlapok részére s szabad idejében mindig tanult, irodalmi és tudományos kérdésekben buvárokodott. A képviselőházi munkálkodáson kívül Molnár Antal időt talált arra, hogy a hirlapírók nyugdíjintézetében is üdvös működést fejtessen ki ez intézmény fejlesztése érdekében.

Egész élete folyton a munkáé volt. A pihenést és a szórakozásokat nem ismerte, minden öröme szép családjának a szeretete volt. Szeretetre méltó neje, szép leánya, ki tavaly a Ludovika bálján a királynak is feltűnt, az apja szellemét öröklő fiú, a kit az apa maga tanított idegen nyelvekre vakáció-időben, szemefénye volt Molnár Antalnak. Érettük küzdött és fáradt pihenést nem ismerve s az ő veszteségük a haláleset miatt igazán nagy. Részvétükben osztoznak mindazok, a kik Molnár Antalt ismerték, a politikai és társadalmi élet kitünőségei, tisztelői és barátai rendkívüli nagy számban . . .

A gyászbeszéd hírére kitűzték a gyászlobogót a képviselőház, a szabadelvű klub és a Hirlapírók nyugdíjintézetének palotájára, a ma délelőtt 11 órakor összeült pénzügyi bizottságban pedig Falk Miksa elnök a napirend előtt a megilletődés szavaival emlékezett meg a képviselőház nagy veszteségéről.

*

Molnár Antal több mint egy éve betegeskedett. Tavaly az influenza vett erőt rajta, de a legnagyobb lázban is talpon maradt és pontosan végezte kötelességeit. Ezután régi szívbaja megújult, de csodálatos akaraterejével küzdeni tudott ellene. úgy, hogy megvárta a képviselőház karácsonyi szünetét és csak akkor feküdt le ezelőtt két héttel. Még most 14 napja fenjárt a szabadelvűkörben és azt mondta a Ház másik jegyzőjének, Nyegre Lászlónak:

— Kedves Laczi, én most már nem jövök ki január 16-áig. Addig, ha valami teendő lesz, formális ülés összehívása körül vagy efféle, igazítsd el helyettem. Ezen a vakáczion ki akarom pihenni magamat.

A jó Molnár Antalnak azonban örök pihenővel váltotta fel az Ég munkás életét.

A beteg dr. Angyán Béla rendkívüli gondnal s oly önfeláldozással kezelte, hogy az elhunyt családja könyek között emlékezik meg Angyán dr. nagy fáradozásairól. De a tudós orvos és a család minden igyekezete hiába való volt, csak a szenvedést enyhíthették.

A nagy beteg állapota ma hajnalban válságosra fordult. Az orvosok minden pillanatban várták a halál bekövetkezését. A nagy beteg mozdulatlanul feküdt ágyában, az élet minden jele nélkül. Már azt hitték, hogy a lélek kiröppent a sokat szenvedett testből, mikor a haldokló fölemelkedett fektéből, ajkai mozogtak, mintha szerető övéitől akart volna elbucsúzni. De csakhamar visszahanyatlott. Végre reggel félnyolcz órakor megváltotta szenvedéseitől a halál.

Az elhunyt életrajzi adatai a következők:

Molnár Antal, Szamosújvár város képviselője, 1847-ben Szamosújvárott született. A jogi pályára lépve Kolozsvárott, majd Budapesten végzé tanulmányait; az utóbbi egyetemen nyerte a jog- és államtudományok tudori diplomáját; majd a politikai tudományokból magántanárrá képesítettet. Publiczisztikai tevékenységét már Kolozsvárott kezdte, s a fővárosban már több politikai lapnak lett dolgozótársa. 1871—78-ig a szamosújvári kerületet képviselte. A következő évben a „Magyar Lapok“ ellenzéki politikai napilapnak volt a szerkesztője, 1880-ban átvette a „Magyarország és Nagyvilág“ képes hetilap szerkesztését, melyet több, mint két éven át vezetett. Emellett előszeretettel foglalkozott történelmi tanulmányokkal és Szamosújvárról irt monografiája 100 arany pályadíjat nyert; több nevezetes történelmi művet magyarra fordított. 1884 óta szülővárosát képviselte szabadelvű programmal. Tagja és jegyzője volt a függő államadósságokat ellenőrző bizottságnak; az 1892-iki országgyűlés óta a Ház jegyzőjeként szerepelt. A hírlapírók nyugdíjintézetének éveken át volt titkára. A pénzügyi bizottság tagja és a gazdasági bizottság jegyzője volt.

A halálozás felett a részvét rendkívüli módon nyilvánul. Az első, a ki a gyászoló családnál részvétét fejezte ki, Darányi Ignác földmívelésügyi miniszter volt, a ki ott ma látogatást tett.

Apponyi Albert gróf betegsége alatt többször meglátogatta Molnár Antalt s legutóbb tegnap is ott járt.

Szamosújvár város, az elhunyt választókerülete, a maga halottjának tekinti Molnár Antalt s a halálozás miatt ma rendkívüli közgyűlést tartott, melynek határozatát a következő táviratban közölte az elhunyt özvegyével:

Szamosújvár város közönségének közgyűlési megbízásából fogadja Nagyságod legőszintébb részvétünk nyilvánítását azon veszteség felett, mely a mi nagyérdemű országos képviselőnk és büszkeségünk, Molnár Antal urnak elhunytá által érte

Közgyűlésünk mai határozata szerint városunk nagy fiát saját halottjának is tekinti s ezért eltemetéséről és ideszállításáról gondoskodik. Kéri Nagyságod ez iránti beleegyezését. Tódorffy polgármester.

**

Mély megilletődéssel veszszük kezünkbe a tollat, hogy hirt adjunk egy kiváló férfit elhunytáról, a ki egész életét — szünetlen tevékenységgel — a közügynek szentelte és a kiben a magyar törvényhozás, a magyar hírlapirodalom, az erdélyi országrész egyik nagyérdemű jelesét veszttette el.

Mint újságíró kezdette közéleti működését és mindvégig hű maradt ehhez a foglalkozáshoz. Annak idején a „Magyar Polgár“ uttörő vezetői közé tartozott. Alapos politikai és irodalmi képzettség, tiszta ítélet, ötletesség, rendkívül előkelő és világos stílus jellemezték

hírlapírói tevékenységét. A mit irt és a hogyan irt — az mindjárt pályakezdetétől fogva az utolsó tollvonásig messzire tulemelkedett a hírlapírói közlemények szokásos értékén.

Csakhamar tudományos téren is, különösen a történelmi szakmában érvényesítette tudását, írói tehetségét. És ezen a téren is szintén maradandó becsü munkákat produkált.

A képviselőház egyik legszorgalmasabb tagját gyászolja Molnár Antalban. A forumon, a nagy nyilvánosság előtt ritkán szerepelt. De a bizottságokban, a jegyzői tisztben, a tanácskozások vezetése körében tömegtelen feladatot vállalt magára és azokat oly figyelmesen, pontosan, híven töltötte be, hogy ebben a tekintetben sem fog egyhamar méltó utóda akadni.

Sokat dolgozott, mindig dolgozott. Bámulatos sokoldalú munkásságot fejtett ki és mindenik munkakörben a maga helyén volt.

El lehet róla mondani, hogy a munka áldozata lett; mert akkor se tudott magának pihenést adni, a mikor betegség támadta meg erős szívós szervezetét. Hiába kérték övéi, barátai, hogy kimélje egészségét, dolgozzék kevesebbet. Nem volt képes erre. A míg eszét, tollát birta az utolsó pillanatig a munkának élt, a mely nem kötelesség, nem teher, hanem életszükséglet volt reá nézve.

Szeretreméltó, rokonszenves egyéniség volt. Mindenki tisztelte, szerette. Ha voltak is ellenfelei, — de ellensége nem volt soha senki.

Tehetségben, szorgalomban, jellemben egyaránt kitünő férfit vesztett Molnár Antalban a szabadelvűpárt, a parlament, a magyar közélet. És Erdély ismét szegényebb egy nagyszabású talentummal, a kit büszkeségei közt tisztelhetett és a ki lángoló szeretettel szorgálta mindenkor e hazarész érdekeit.

Nyugodjék békével! Emléke áldott marad közöttünk. („Magyar Polgár“ 1902. ján. 7, 4 sz.).

**

... Molnár Antallal egyik legismertebb és mondhatni legállandóbb alakja tűnik el a Háznak, melynek éveken át ő volt a „névtelen elnöke.“ Korán lépett a politikai pályára. Alig volt ülés, melyen Molnár ott ne lett volna a jegyzői székben, mely tisztét 10 éven át viselte szakadatlanul. A házszabályok kezelésében nálánál alig volt járatosabb ember. Mindent tudott, mindenkit ismert, mindenre tudott precedenst és elintézési módot. Az elnökök ő reá bízták az összes írásos formalitásokat, azokban — úgyszólván — csak ő ismerte ki magát úgy, hogy szinte nélkülözhetlen tagja volt az üléseknek. Ő szerkesztette a jegyzőkönyveket. . . Ha baj volt a Házban, ha nem voltak elegendően a szavazáshoz, mindig Molnár segített, ő intézkedett mindenfelé. És daczára annak, hogy majdnem az egész napját elfoglalta a képviselőház üléseinek dolga, mégis akadt ideje, hogy sokoldalú tehetségét más irányban is érvényesítse. . . Kerületének bizalmát pályája kezdete óta változatlanul bírta és

egyike volt azoknak a ritkáknek, a kiknek a megválasztása soha egy fillérbe se került. Egyike volt a legkitünőbb családatyáknak. („Pesti Napló“ 6 szám. ján. 7).

**

A képviselőház egyik jeles és közkedveltségű tagját és jegyzőjét, a hírlapirodalom is régi munkását veszlette el Molnár Antalnak január 6-án bekövetkezett halálával.

Lelküismeretes szorgalom, alapos képzettség s szerény, érdemeivel nem kérkedő kötelességteljesítés jellemezték Molnár Antal működése minden terén. Mint a képviselőház jegyzője tíz éven át nagy szolgálatokat tett a Ház elnökeinek a tanácskozások vezetésében; hosszas gyakorlata és parlamentarizmus érzéke gyakran segített kényes és a tárgyalások rendes menetét zavaró kérdések megnyugtató elintézésére. E mellett mint hírlapíró is nagy szolgálatot tett azzal, hogy ő írta a Ház bizottságainak tárgyalásairól szóló tudósításokat a hírlapoknak, azzal a pontos megbízhatósággal, mely őt mindenben jellemezte. Régebben mint szerkesztő is működött s több nagy tudományos munkát fordított magyarrá.

Molnár Antal 1847-ben született Szamosújvárt előkelő örmény eredetű családból.

Mint képviselő szerkesztője lett a „Magyar Lapok“ című ellenzéki politikai napi lapnak.

Történeti tanulmányai főleg Szamosújvár történetére és az örménység multjára vonatkoztak s ezt tárgyalja „Szamosújvár városa és az örmény nemzet történelmi multja,“ melyet szülővárosa az ezredévi ünnep alkalmából díszes kiállításban adott ki. (Ehhez a két bekezdéshez zárójelben két helyreigazító megjegyzést kell csatolnom: Mikor a „Magyar Lapok“-at szerkesztette már nem volt képviselő. Ugyanis 1878—1884-ig drága barátom: Molnár nem volt a parlamentnek tagja. Másik megjegyzésem ez: Szülővárosa „Szamosújvár történelme“ című művét „az ezredéves ünnep alkalmából“ sem „díszes,“ sem másféle „kiállításban“ nem adta ki. . . A kéziratit művet valaki a tanácssháznál még a hetvenes évek elején oda rejtette fiokjának legmélyebb zúgába. . . és azóta ott aluszszá a kézirat is örök álmát!).

Halálát régebbi szívbaja okozta, mely az utolsó időben annyira roszabbodott, hogy ágyban kellett maradnia. A szívbajból vízkórság képződött, mely néhány nap alatt megölte az életerős férfit. Szamosújvár városában, valamint mindenfelé az országban, a hol ismerték, általános részvétet keltett halála. („Vasárnapi Ujság“ 1902).

**

Molnár Antal országgyűlési képviselő halálán mély és őszinte részvét nyilvánul mindenfelé; ma is igen sokan kondoleáltak özvegyénél és igen sok koszorú érkezett a halott koporsójára Szél Kálmán miniszterelnök a következő levelet intézte Molnár Antal özvegyéhez:

Nagyságos Asszonyom! Mély fájdalom és bánat fogott el engem is régi képviselőtársam, a Ház és a párt e kitűnő tagjának és jeles munkásának gyászos elhalálozása folytán. Az a belső és szoros politikai és baráti viszony, mely a boldogulthoz fűzött; az a sűrű érintkezés, a melyben vele nagy munkásságánál fogva álltam, közel hozta őt szívemhez és érzelmeimhez és ezért ne vegye tőlem frázisnak, ha azt mondom, hogy őszintén osztozom nagy fájdalmában, teljesen átérzem a pótolhatlan veszteséget, s legyen meggyőződve, hogy a boldogult emléke mindig felejthetetlen lesz nekem. Kiváló tisztelettel igaz hive Széll.

Molnár Antal holt testét ma délután szentelte be Kanovich Béla józsefvárosi apátplebános fényes segédlettel. A végtisztességre megjelentek: Széll Kálmán miniszterelnök, Hegedűs Sándor, Fehérvári Géza báró, Wlassics Gyula, Plosz Sándor miniszterek, Zsilinszky Mihály államtitkár, Apponyi Albert gróf, a képviselőház elnöke, Dániel Gábor alelnök, Wekerle Sándor a közigazgatási bíróság elnöke, Csávossy Béla a képviselőház háznagya, Nyáry Jenő gróf a főrendiház háznagya, Dániel Ernő báró, Berzeviczy Albert, Horánszky Nándor, Fassie Tódor, Ruffy Pál, Belicska Béni, Jakabffy Imre, Vörös László volt államtitkár, Rónay Jenő, Gajári Géza, Dedovich Ferencz, Mohay Sándor, Vészi József, Szöts Pál, Verner Gyula, Molnár János, Ernszt Sándor, Sréter Alfréd, Wolfner Tivadar, Kristóffy József, Neményi Ámbros, Münnich Aurel, Josipovich Imre, Dokusz Ernő, Nyegre László, Heltai Ferencz, Teleki Sándor gróf, Kámmerer Ernő, Lázár György, Olay Lajos képviselők, Regele János, irodai főigazgató, Andor Gyula elnöki tanácsos, Berczik Árpád, Fenyvessi Adolf, Szende Béla, Lonyai Sándor a képviselőház személyzete, Farkas János terembiztos. A beszentelés után kivitték a koporsót a keleti pályauvarra. („Budapesti Hirlap“).

**

Szamosújvár 30 tagú küldöttsége Tódorfi Lukács polgármester vezetése alatt délelőtt 10 órakor megjelent nagy halottjának ravatalánál s a meghatottságtól remegő hangon tartott beszéd kíséretében — megemlékezvén a városnak hű fia iránt érzett hálájáról — óriási koszorút helyezett szeretett képviselőjének koporsójára. A küldöttség tagjai voltak: Gajzágó Ferencz táblabíró, Duha Kristóf, dr. Nuridsán József, Turesa Lukács, Florián János, Placsintár Kristóf, Placsintár Gergely. Tüzes Tódor, Aján Lukács, Esztegár Gergely, Aján Joachim. Novák Lajos, Kepri József, Papp Gusztáv, Pap Mózes, dr. Simay Gyula, dr. Tódorfi Domokos. . . A képviselőház is helyezett koszorút az elhunyt koporsójára.

Budapestről a képviselőház a szabadelvűpárt, a hirlapírók nyugdíjintézete, az otthon hirlapírói kör, ezeken kívül számos irodalmi és társadalmi egyesület küldött képviselőket és koszorúkat.

Kolozsvárról számosan (dr. Turcsa János főtörzsorvos, dr. Issekutz Hugó, dr. Kádbécbó Ferencz marosvásárhelyi közjegyző . . .) csatlakoztak a Budapestről leutazó vendégekhez, hogy a temetésen megjelenve, kegyeletük adóját rójják le az elete delén elhunyt munkás férfiúval szemben.

Szamosújvárt Molnár Antal temetése impozans részvét mellett folyt le. A vonat érkezésekor óriási közönség vette körül a pályaudvart. A nagy tömeg a képviselő hamvait a pályaudvarról az örmény kath. templomba kísérte.

A kíséretben a holttest után haladt az elhunyt neje, leánya, fia. A képviselőház részéről gr. Esterházy Kálmán, gr. Bethlen Bálint és Issekutz Győző kísérték az elhunytat.

Szolnok-Dobokamegye részéről br. Bornemissza Károly főispán, Maletér Zoltán vasutigazgató, Voith Gergely kir. tanácsos, Tüzes Karácson közjegyző, Vásárhelyi Boldizsár . . . és a megye számos kitünősége jelent meg.

Kolozsmegyét Dézsa Endre alispán, Zábulik László tiszti főügyész és Hori Béla Kolozsmegye árvaszéki elnöke képviselték.

Képviseleve volt Besztercze-Nászód és Szatmár megye is.

A menet gyalog vonult a templomig. Itt nagymise volt teljes segédlettel Gázmise után megindult a menet a temető felé. Óriási néptömeg vett részt a kíséretben. Az elhunyt koporsóját a választók vettek vállakra s vitték a sírig. A sírnál Esztegár G. gymnasiumi paptanár tartott szívhez szóló, gyönyörű beszédet, melyben ez elhunyt érdemeit rokonszenves hangon méltatta. Azután elhantolták. („Ellenzék“).

**

Lukácsi Kristóf plébános halála (a város fennállása. Szerk.) óta egyetlen alkalommal sem nyilatkozott meg Szamosújvár városának a részvéte olyan egyetemes és impozáns módon, mint Molnár Antal mai temetése alkalmával, mely a gász és részvét külső nyilvánításának szempontjából is méltó volt az elhunyt képviselő emlékéhez.

Három nap óta fekete zászlók lengenek a város összes köz- és magán-épületein, az utczák lámpái sűrű gyászlepellel vannak bevonva s kora reggeltől kezdve késő estig a város templomainak harangzúgása hirdette a mély gyászt, mely Szamosújvár polgárságát szeplőtelen jellemű és fáradhatatlan munkásságú képviselőjének halálával érte. A gyász utolsó aktusa ma délelőtt ment végbe.

Nagy harangzúgás közepette, pont 9 órakor érkezett Szamosújvárra e szamos-völgyi vasút személyszállító vonata, mely a Molnár Antal holttestét hozta. A teherkocsi lecsatolása után dr. Bányai Kristóf városi főorvos átvette a koporsót s ezután nemsokára gyászkozsira helyezték, mire a menet lassan megindult. Az ezerekre

menő embertömeg miatt, kezdetben alig lehetett mozogni s a gyászkocsi is csak akkor indulhatott meg, mikor Duha János főkapitány vezetése alatt a csendőrség, rendőrség és a tűzoltóság a kijárat előtt levő térséget szabaddá tette.

A menet élén haladt a m. kir. orsz. fegyintézet örlegénységének egy szakasza szolgálati öltözetben, saját zászlójuk alatt. Közvetlenül utánuk a kereskedő-, timár-, eszmadia-társulat, majd az út jobb- és baloldalán a város, a kir. járásbiróság, orsz. fegyintézet, állami főgymnasium, városi népiskola, szolgabiróság, adóhivatal, rózsafüzér-, Szent-Anna-társulat, kaszinó, iparos-egylet s az összes városi hivatalok, intézetek, testületek és egyletek küldöttségei főnökeik vezetése alatt. A 9-ik honvéd huszár- ezred I. osztálya tisztikarának küldöttségét Baur István h. osztályparancsnok vezette.

Az adott jelre a fuvó-zenekar rázendített Beethoven gyászindulójára s az óriási embertömeg a főtéri örm. templom irányába lassan mozogni kezdett.

A gyászkocsi után az elhunyt képviselő özvegye, leánya és fia, a nagyszámú rokonság, továbbá a képviselőház, a vármegye és más erdélyi városok megjelent notabilitásai haladtak.

Féltíz órakor ért a menet a főtéri örmény templom elé, hol a szertartás legünnepélyesebb aktusa kezdődött. A koporsót a templom kijárata mögött felállított emelvényre helyezték és a zsufolásig megtöltött templomban kezdetét vette ezután a gyázmise, melyet a főoltárnál Bárány Lukács kanonok-plebános, a mellékoltároknál Drágomán Antal, Kapatán Márton örm. kath. káplánok, Salamon Albert zárdafőnök és Lukács K. fegyintézeti róm. kath. lelkészek tartottak.

A koporsó két oldalán, a Lukácsi-féle árvaintézet, melynek Molnár alapító tagja volt, tizenkét diszbe öltözött növendéke állott sorfalat.

Az istentisztelet végeztével tovább indult a menet a temető felé. A temetés tartama alatt az összes boltok zárva voltak s minden házra kitűzték a fekete lobogókat a város gyászának jeleül.

A koporsót a temetőig a városi tisztikar és a városi polgárság előkelőségei föl váltva vitték, a temetőtől a diszsihelyig pedig a rokonság férfitagjai.

A temetési szertartást Bárány Lukács kanonok-plebános czelebrálása mellett, Drágomán Antal, Kapatán Márton, Salamon Albert és Lukács Károly lelkészek végezték.

Kevéssel 11 órakor ért a menet a temetőbe, hol ismét a hatóság emberei tartották fenn a rendet, miután a beláthatlan néptömegetől és hosszú kocsisortól mozogni sem lehetett.

A koporsó beszentelése után Esztegar Gergely lelkész, főgimn. tanár lépett elő és mondta el a következő beszédet:

„Sirod mellett állunk drága nagy halott, Szamosújvár város közönsége és képviselőtestülete, hogy bucsút vegyünk tőled örökre.

A kit életedben miénknek vallottunk, elhoztunk ide, hogy annak mondhassunk halálad után is. Azt a mély sebet, melyet haláladnak hire szívünkön ejtett, alig gyógyítja be az idők végtelensége. Igen, mert lehullott a mi fejünk koronája, letűnt a mi büszkeségünk csillaga, űrt, kipótolhatatlan űrt hagyva maga után.

Alig akarjuk elhinni, hogy te nyugszol e rideg koporsóban; alig akarjuk elhinni, hogy megtörött az a hatalmas test, mely annyi és oly sok munkával szembeszállt.

De mégis úgy van, hogy te már nem vagy a miénk! Nem hívtad a halált, ha talán az élted búsra vált, ám a kegyetlen lopva ólálkodott, hogy életed delén törjön le és megsemmisítsen örökre.

Miért is van ez így, hogy az ember nem maga méri utait és akkor kell félbeszakítani minden eszményt, minden reményt, minden vágyat, mikor a czél: a nyugodt boldogság már nem is oly messze van.

A szellőnek egy lehelletére megdermed a levél és sárgulva hull alá, hogy megkezdje végenyészetét. És a mikor a természet megkezdte a haldoklását, akkor már te is megértél a földnek: érezted a fagyos szelét, mely oly hamar megdermeszté nemesen lángoló jó szivedet.

Hol kezdjem magasztalásom szavát akkor, midőn 'bübájos emlék, édes álom, száll át merengő lelkemen?' Mondjam-e el gyermekéveid küzdelmeit, férfikorod fáradalmaid, politikai szerepléseidet, irodalmi munkásságodat, oly sokak érdekében kifejtett szives tevékenységedet? Oh nem! nem sértem meg a te alázatos szivedet most, mikor örökre búcsuzom tőled!

Nyílt könyv volt a te életed és mi abból kiolvastuk a te nagyságodat.

Naggyá tett téged tudásod, szivnemességed, igazságérzeted, őszinteséged; s ha igaz, a mit Eötvös mond: 'Nem a sok eszme, de az egy meggyőződés teheti naggyá az embert', úgy te valóban nagy voltál, mert egy meggyőződés vezette minden gondolatodat: önzetlenül működni e város minden egyes polgárának javáért, boldogságáért.

Ez volt erényeid legdrágább ékköve!

Ez volt az aranyszál, mely végig vonult életed egész folyamán!

S ha a sötét sir el is fedi poraidat, te halhatatlan leszel, mert azzá tesznek tényeid, melyeket szellemed nagysága feltalált, őszinte akaratom elhatározott és törhetetlen buzgalmad létesített.

De elvégeztetett és mi elvesztettünk téged!

Elvesztett az a jó nő, a kit becsültél, a kiben feltaláltad a legodaadóbb lényt és kinek gyásza, fájdalma és vesztesége legnagyobb.

Elvesztettek kedves gyermekeid, kiknek boldogságát nem érhetted meg.

Elvesztett a magyar országgyűlés, melynek hű tagja és tevékeny jegyzője voltál hosszú éveken át.

Elvesztett e város, melynek legszolgálatkészebb fia és munkása voltál.

Elvesztettünk mi mindnyájan, kik téged oly nagyon és igazán szerettünk.

Nagy útra térsz és nem áll hatalmunkban visszatartani, ha elszólított az isteni akarat. Pedig elsírnók érted könyveinknek minden cseppjét; összeraknók szíveinket, hogy azokból égőáldozatot mutassunk be Istennek, ha tudnók, ha sejtenők, hogy ismét a miénk leszel.

De hiába, ez az az út, a melyről nincs visszatérés! Menj tehát és aludd a boldogság édes álmát, hisz oda lent már nem fáj semmi; menj és pihend ki fáradalmadat, hiszen jó harcztot harcoltál; menj és vidd magaddal azt a biztos reményt, hogy mi feledni nem fogunk soha-soha! Kedves halott! a te némaságod elnémit engem is, és nem jó szó ajkaimra! azért elbúcsuzom tőled igazán érző szívem azon óhajtsáival: légy áldva még haló poraidban is és nyugodjál békében!

Megrázó és megható volt az a mély részvét, mely a koporsó sirbatétele alkalmával megnyilatkozott. Férfiak és nők zokogásba törtek ki s a sir behantolása után még sokáig ott időztek, hogy bucsút vegyenek egy derék embertől, ki mintaképe volt a becsületességnek, a munka szeretetének, a kötelességteljesítésnek s a kit legmunkásabb éveiben szólított el az isteni Gondviselés. („Magyar Polgár“).

**

Az a nagyszámú ünneplő közönség, mely 1896 máj. 17-én Deés város főterét ellepte, bizonyára emlékezni fog arra a daliás férfialakra, ki a város főterén felállított emelvényen fényes díszmagyar ruhában messze elható csengő hangon mondotta el a millenniumi ünnepi beszédet.

Ő volt a vármegye közönségének ünnepi szónoka, ki az öröm és lelkesedés hangján köszönté a hét csillagot vármegyénk czimerében, jelképét és emlékét a honfoglaló hét vezérnek.

Dr. Molnár Antal Szamosújvár szab. kir. városának 30 éven át országgyűlési képviselője volt e daliás alak, kiről pár nappal ezelőtt szomorú hírt hozott a táviró, azt, hogy a sorvasztó betegség súlya alatt testi ereje megtört, beszédes ajka elnémult, lezáródott örökre.

Az a lángeszű, nagyszorgalmú jegyzője a képviselőháznak, fáradhatlan munkása a napi sajtó- és irodalomnak, ma csöndes halott. Folyó évi ján. 6-án megtért őseihez és ott nyugszik a szamosújvári temetőben a hideg hant alatt.

Halála bár nem jött váratlanul, mégis mély megilletődést keltett; mert ő egész életét -- szüntelen tevékenységgel — a közügynek szentelte és a kiben a magyar törvényhozás, a magyar hírlapirodalom, az erdélyi országrész egyik nagyérdemű jelesét vesztette el. („Szolnok-Doboka.“)

**

A képviselőház ján. 16-án tartott ülésének elején az elnök: Apponyi Albert gróf a következő jelentést tette:

Szomorú jelentést kell tennem a t. Háznak (Halljuk! Halljuk!) A karácsonyi szünet alatt, folyó évi ján. hó 6-án elhalálozott a Háznak hosszú éveken át buzgó tagja és jegyzője: Molnár Antal Szamosújvár város képviselője. A boldogult rövid megszakitással 1872 óta volt tagja a képviselőháznak és 1892 óta a Háznak jegyzője. A Háznak tanácskozásaiban és vitáiban, alapos és sokoldalú képzettsége daczára, ritkán vett ugyan részt, de annál munkásabb és mondhatom rövid együttműködésünk tapasztalata szerint is nehezen pótolható, oszlopos tagja volt, a Ház jegyzői karának és munkása a Ház belső adminisztrációjának. Tekintettel az e téren szerzett nagy és elévülhetlen érdemeire, intézkedtem a Ház jóváhagyásának reményében, hogy a boldogult ravatalára a képviselőház nevében díszes koszorú helyeztessék (Helyeslés), a Budapesten történt beszentelésen a Budapesten lakó és a jelenlevő képviselő urakkal együtt részt vettem és felkértem gróf Esterházy Kálmán jegyző urat, hogy a jegyzői kar nevében, a képviselőháznak több tagját, hogy a képviselőház nevében Szamosújvárt történt temetésen is jelen legyenek és a jegyzői kart, illetőleg a képviselőházat ott kézviseljék, a mi meg is történt. Azt hiszem számíthatok arra, hogy a t. Ház ezen intézkedéseimre utólag megadja a jóváhagyást (Általános helyeslés) és ezen munkás s nagyérdemű tagnak elvesztése feletti fájdalmas érzelmeit jegyzőkönyvileg megőrökíti (Élénk helyeslés). A Ház tehát ebben az értelemben határoz.

* * *

Egynegyed századig (25 év) képviselte városunkat a hongyülésen. Ezen idő alatt kilencz ízben kapott tőlünk megbizást. Mind a kilencz esetben ezen sorok írója volt azon bizalmi férfia, ki Molnárt képviselőjelöltnek ajánlotta. Kilenczszer üdvözöltük (taval okt. 2-án tizedszer akartuk őt üdvözölni, de tekintettel betegségére ő maga a boldogult kért, hogy — miután nemcsak a fáklyafüst ártana neki, de a beszéd is nagyon kifárasztaná — hagyjuk el a külsőségeket) fáklyás-zenével és ünnepi beszéddel; 1871-ben Fáraó Simon, ki jelenleg Csik-Szépvíz érdemes örmény kath. plebánosa, intézett hozzája megválasztása napján

üdvözlő beszédet; egy más alkalommal Ábrahám Zachar és egy harmadik ízben Esztegar Gergely beszélt; a többi esetekben mindig lapunk szerkesztője volt a derék Molnárnak szónoka. . .

Molnár velünk volt a legbizalmasabb viszonyban, de azért a magunk érdekében soha semmire se kértük fel. Még arra sem kértem fel bár egyszer sem, hogy írjon az „Armeniá“-nak; de azért irt ő felkérés nélkül is, mert fölötte szerette vállalatunkat. Ő volt az „Armeniá“-nak legszorgalmasabb munkatársa: egyetlen egy füzetből sem maradt ki. „Utolsó dolgozatomat is az „Armeniá“-nak küldöm“ — így szólott hozzám mult év október elején, midőn körünkből eltávozott. Utolsó előtti dolgozatára, mely folyóiratunk mult évi december havi füzetében jelent meg, ezeket írta: „Kissé elkéstem, de nem akartam kimaradni: súlyos beteg vagyok.“ Még megírta január havi dolgozatát is, mi saját neve alatt jelent meg . . . aztán kihullott a toll kezéből — örökre. . .

Sokat tett egyesek úgy, mint a város érdekében. Legtöbbet tett a „dominium“ visszaváltásakor és a huszárság ide telepítése és az állami gymnasium létesítése alkalmával.

És itt egy kötelességet róvok le, melylyel legjobb barátom drága emlékének tartozom. Eddig is többen verték mellöket . . . és még most is hallom egyesektől ezt az igazságtalan, de öntetsző nyilatkozatot, hogy: „Én csináltam meg a gymnasiumot.“ Erre a valótlan állításra az igazságnak megfelelően azt mondom, hogy: megcsinálta első sorban a gymnasiumot a város által adott háromszázezer (300.000) frt és másodsorban egyedül Molnár Antal. Hoztak ugyan egypár forintnyi áldozatot azon polgártársaink is, kik saját zsebükön utaztak fel a küldöttséggel; de ezek közül talán (?) egy se ment fel privat érdek nélkül; aztán csak megért valamit a miniszteri kézszerítés is!

Ezek szerint a gymnasiumot másodsorban egyes-egyedül Molnár csinálta. Hát még egyeseknek mit nem tett? Nemcsak szamosújváriak ügyeit mozdította elő, hanem deésiek, megyeibeik, sőt más vidékről valók is bizalommal fordultak hozzája. . . És mindenkinek ügyében eljár —

lelkiismeretesen. Magának soha sem kért semmit, de másoknak kért eleget. Csak 1901-ben 284 egyén dolgában járt el. . . Ezért fájlaljuk annyira elvesztését. „Multis flebilis es, sed nemini flebilior, quam mihi.“

Szongott Kristóf.

2 Bucsú Molnár Antaltól.

Veszteség a veszteségre,
Sujt bennünket a nagy Őg!
Mégint gyász van kebelünkben:
Pincs már többé Molnár, a derék.

Gyászba borult Szamosújvár,
Siratja őt a haza:
Pihenni tért sokat munkált,
Aranytollú hű fia.

A koszorút, babérból van,
Átnyujtom én is neked:
Isten veled, lelkesítsen
Továbbra is szellemed!

Budapest.

Patrubány Lukács.

Esti levél.

— Molnár Antal. —

Szegény Molnár Antalnak épp két legerősebb és legismertebb sajtóságát feledték el megemlíteni az ő ujságbeli elsiratói.

Az egyik az, hogy ő volt Könyves Molnár Antal. Könyves azért, mert nincsen ember, a ki harmincz év óta másképpen látta volna őt Budapest utczáin, mint könyveket czipelve a hóna alatt. Vitte haza. Mivelhogy nagy könyvedvelő volt az Úr előtt a boldogult. Ha nem is merem bizonyosan állítani, hogy könyvtára megüti a százezer kötetet: azt már egészen bizonyosan állítom, hogy az olyan középsorsú polgárok között, a milyen ő volt, neki vala a legnagyobb bibliothékája széles Magyarországon. Bár ne kallódnék szerte ez a becses gyűjtemény, egy derék élet törekvése és áldozata!

Másik, még erősebb, még ismertebb karaktere Molnár Antalnak az, hogy örmény volt. Testestül, lelkestül. A budapestiek nem igen tudják, milyen az örmény ember; hiszen a messze Keleten innen csak Szamosújvárott látni csoportosan. Ha Molnár Antal magában ment az utcán — hóna alatt a könyvek — alig vette valaki észre, hogy ez a szép, nyugodt, fekete úr más typus, más arcz, mint a nálunk megszokott ábrázatok. De mikor családjával sétált a régi Hatvani-utcán, mellette felesége, ez a nemes keleti szépség, s előtte gyermekei, a bájosak: — minden tekintet megakadt ezeken a finom, idegenes vonású, elefántcsontszinü arczokon, a szinte kékes fényű fekete hajon, a méla nézésű, nagy sötét szemeken. S ebből a kis csapatból sugárzott valami, a mit az „in orientalibus“ tudatlan jó szívnek is meg kellett éreznie: a keleti család szentsége és boldogsága. Ez az orientális ős-erő. S pátriárka volt az atya, noha selymes fekete szakálában még nem látszott egy fehér szál sem.

Molnár Antal örmény és jó örmény volt. Ezt mindenki tudja róla. De azt már kevesen tudják, hogy nagy örmény volt. Csak ismeretes analógiával tudom megmagyarázni, mit akarok mondani: a nagy örményen

azt értem, a mi a szent zsidó. A nyugati kereszténységnek nincsen nemzete, s a mi a laikusokat illeti: tudománya sincsen. Lehet az ember jó pápista, jó protestáns akkor is, ha a nemzet és a tudás dolgait nem keveri bele a léleknek ez ügyébe. A Kelet ősi népeinek vallásossága más. A hittel egyesül a faj, a vér, a nyelv, a nemzeti hagyomány és műveltség. Imhol a zsidóság, az arab iszlám és az örmények! Halhatatlan erejük vallásos kultúrájuk, mely egyben a fajé. A kopt mellett az örmény kereszténység története a legfolytonosabb. A mi nálunk csak traditio, náluk história. Az örmények ősi kultúrája hatalmas. S ma is virul; ezredéves gyökerei épek és táplálják minden ágát. — Molnár Antal azért volt nagy örmény, mert kiváló volt az örmény tudományban. A nyelvtől, az ősi nyelvtől, a modern ethnographiáig. Ezt nálunk kevesen sejtették róla. Még kevesebben álmodták, hogy az ő kezében a keleti örmény kérdésnek fontos szálai egyesülnek. Kis-Ázsiában ma is folyik az örmények harcza az emberi jogokért az oszmán hatalommal szemben. Amaz európai örmény propagandának, mely ama nemes küzdelmet támogatja, Molnár Antal egyik fontos, talán hatalmas embere volt. Hogy én ezt régi törökországi összeköttetéseimnél fogva tudom, Molnár Antal jól tudta. De nem engedte, hogy beszéljünk róla, mi ketten. Mikor egyszer pedzettem a dolgot, elővette a hóna alól könyveit: nézzem, milyen érdekesek.

S ez a nagy, ez a fanatikus örmény oly igaz, oly nemes magyar ember volt, hogy ha fiam volna, hát nem kívánnám, hogy az én vérem különb legyen nála. S ezt nemcsak Molnár Antalról mondom, hanem az egész magyar örménységről. Nemzetiségeink szomorú történetében egyetlen egy örvendetes lap van: az örményeké. A XVII. században jöttek be országunkba, ők, az üldözöttek. Ma is azok, a kik akkor voltak; s azok is lesznek az idők végéig. Ősi vérök keveredést nem tűr; fajuk tisztább mindennél, a mit az európai tudomány ismer. A tudományban ápolják régesrégi nyelvöket. Hagyományaik, erkölceik változatlanok; kérem, ne nevéssen senki, mikor azt mondom,

hogy a däláuziig, meg a húslevesnek felséges ízt adó hurutig. (Mert a gyomor a legerősebb nacionalista.) S ezek a faj, typos, szokás és minden dolgában idegen jövevények mégis a mi édes magyar testvéreink. Hivek mihozzánk rendületlenül. Szabadságharczunkban vértanúink és hőseink; békében dolgos és becsületes édes társaink. Megmutatói annak, hogy mi lehetne ez ország valamennyi nemzetisége, ha nem vész el az igazságosság és a szeretet. Minden más nemzetiségnek több jót adtunk, mink uralkodó magyarok, mint az örményeknek; bár faji érzésekben őket sem bántottuk, valamint hogy nem bántottunk soha senkit. S az irtózatos, a gyűlöletes hálátlanságnak közepette mégis csak ők, egyedül ők a hálásak. Vérök idegen, de a szívök magyar. S kérünk-e mi többet?

Molnár Antal egyszerű ravatalánál égő szeretettel tárom karomat az örmény magyarság felé. Ez a szeretet, mely mindnyájunké, szent, mert igazságos.

(„Pesti Hirlap“).

Fóth Béla.

A MAGYARORSZÁGI ÖRMÉNYEK ETHNOGRAPHIÁJA.

Irta: SZONGOTT KRISTÓF.

— Hatodik közlemény. —

Ez a tekintetes város határozata, a mit leirt kilencz pontban; és kívánja, hogy e pontokat — Isten segedel-mével — megtartsa mindenki; reméli is, hogy a boldogságos Szüz-Mária közbenjárása mellett mindenki e pontokat megtartja.

De ha találatnék olyan kemény fejű tekintetes úr, vagy polgár, különösen azon urak közt, a kik ezen határozathozatalnál jelen voltak, — a ki lábbal akarná ezen pontokat tapatni és engedetlenségéből vagy ellenzésből ezen határozatot megsemmisíteni, az olyant a tek. tanács Jézus Krisztus rettenetes ítéletére bizza, hogy számoljon vele; de ezen lelki büntetéstől ő maga az Úr Krisztus mentsen meg mindnyájunkat. Az olyan azonban, ki ezen iszonyatos

itélettől nem félne és az ő megkövesedett szive után járván, a közönségnek kárát kívánná, testi büntetéssel is meg fog büntettetni, huszonnégy (24) aranyat fog birságképen fizetni, mely birság négy részre fog osztatni; az egyik rész az egyházé, a másik a tek. tanácsé, a harmadik a tekint. társulat ládájáé, a negyedik az alább jegyzett igazgatóságé lesz. Ezen ügyre nézve felügyelőkül a tek. város kinevezte tekint. Ötvös János urat, Issekutz Vártán fiát Auxendet, Unánián Thorosz urat, Issekutz Vártán fiát Chêngánoszt és kezökbe tette a fentírt hatalmat, hogy azokat, kik ezen határozat ellen cselekednének, birságolják meg a fenn említett összegig.

Miután a tek. tanács látja, hogy — úgy hamarjában és kiváltképen az ünnepnapok előtt — a tisztelt polgárok nem képesek — mert nincs idejük, sem a férfiaknak, sem az asszonyoknak, sem a fiataloknak, sem a leányoknak — ruháikat ezen megállapított szabályok szerint elkészíttetni és átváltoztatni; azért a tek. tanácsosok a közönségnek időhaladékot adnak még a bekövetkező farsangi napokra is, t. i. hamvazó szeredáig, hogy mindenki öltözetét a tek. város parancsolatja szerint elkészíthesse úgy, a hogy az őt megilleti. Ezen a farsangon tehát mindenki ruhaneműit úgy használhatja, a mint vannak, azonban köteles minden családfő saját házában mindenféle ruhaneműről, legyen az akár férfi, akár női öltözet — az aranyat, ezüstöt lebontani; szóval a megállapított határidőn túl se új, se régi ruhán arany-ezüst ne találtassék. Arról az engedetlenkedőről pedig, ki a parancs ellenére a farsang ideje alatt ruháit át nem változtatván a jövő hamvazó szerdán ezüst és arany ékességekkel menne templomba, a tekint. felügyelő urak a tek. tanács által nekiök adott hatalomnál fogva a kiállított város-szolgák által az ilyen ékes ruhát le fogják huzni. Az ilyen tehát nemcsak szégyent fog vallani, hanem még meg fog birságoltatni is a fent meghatározott összegig. Lehet, hogy lesz a polgárság között olyan is, ki azt fogja hinni, hogy ha engedetlenségeért egyszer megbüntettetett, akkor szabad neki bármilyen ruhát viselnie, — azért kijelentjük, hogy az engedetlen annyiszor fog megbirságoltatni, a hány ízben vét e határozat ellen.

Ezért értésükre adják ezt a tekintetes tanácsosok a tisztelt polgároknak, hogy senki se mentegethesse magát avval, hogy nem ismerte a határozatot.

Nagyobb megerősítés végett aláírták: főt. P. Chêngános Mennász, a tekint. bíró úr és a tek. tanácsos urak, a tek. társulat főnöke és tagjai; egyszersmind a tek. város pecsétjével is ellátatott, hogy mindig változatlanul maradjon.

Kelt üdvösségünk 1751-ik évében deczember 28-án Erdélyben, Erzsébet örmények városában.¹⁾

VIII. Czikkely.

Táplálkozás.

1. Fejezet. A keleti örmény étkei.

Keleten is az örmény konyhát kitünőnek tartják. Nemcsak ízletesebb, de többféle étket is esznek azok az örmények, kik az ősi hazából kivándoroltak: ugyanis elfogadták azon népektől, kiknek szomszédságában laktak, a maguké mellé még ezeknek is legjobb étkeit.

Alig foglalt helyet a vendég az örmény háznál, — rögtön előhozakodik a szíves házi asszony ízletes csemegéivel . . .

A bukovinai örmény — mondja Wlislocki Henrik dr. — vendégét az ismert „dáláuzi“-val és „dáktákhálvá“-val vagy „cháthámejki“-vel (= sáfránnal és mézzel készített pogácsa; a magyar-örmény ezt a süteményt „chátlámá“-nak mondja és a poharas-pánkó tésztájából, melytől csak alakban különbözik, — csinálja). Vagy ha a vendégnek ezen édességek nem kellene, úgy elejébe teszi a kancsó bort és a különös módon készített örmény kenyeret, melyet ők „lávács“- vagy „tumuk“-nak neveznek. Csak ha ezett-ivott a vendég, akkor hallgatja végig kívánalmait, még pedig keleti türelemmel — a háziúr.

¹⁾ Ezt a szabályrendeletet eredetileg a szamosújvári tanács alkotta (Erzsébetváros pedig azt az ő viszonyaihoz alkalmazta) és így nálunk is egész terjedelmében érvényben volt.

2. *Fejezet. A magyar-örmény konyhája: ételek, csemegék.*

A magyar-örmény rendszerint bőséggben él. Jó asztalt tart, de nem él a hasának. Ha vendégséget ad, nincs vége-hossza a sok ételnek, máskor megelégszik a 3—4 tál étellel. Jól tudja, hogy unalmas és egészségtelen egyedül enni: azért mindig a család körében eszik. Az édesség, a csemege elősegíti az emésztést: ezért sok az örmény étkek közt a csemege. Az örmény asszony jól főz és ízletesen tálal; az étkeket jól meg tudja választani és az összeillesztésre is kiváló figyelmet fordít.

Legtöbb örmény asszony ö maga főz: megtanította anyja, mielőtt férjhez adta volna. Ha tart is szakácsnőt, ő kormányozza ezt. Kitünő az örmény konyha: ezt mondják azok is, kik nem születtek örményeknek; különleges étkeink elkészítését elsajátították mások is. Az, ki egyszer megkostolta az örmény ételt, szívesen odaül más alkalommal is az örménynek asztalához.

Elkészíti jól az örmény nő és meg is eszi mindazokat az étkeket, melyekkel a magyar élni szokott; de remekel, midőn a következő örmény különlegességeket készíti:

Leves étkeink: ángádsábur, tukmáds, szulig, korpaczibreleves és táskáisleves.

Vastag ételek: heriszá, szoche-dolmá (hagymadolmá), ekuderevovdolmá (szőlőlevéldolmá), podbálovdolmá (martilapúdolmá), tétumdolmá, costabona, hiribsislik, gorgod, philáv, máchoch, dábgádz fászul.

Főtt tészták: hóku-erustá, thélpádz, dsidsu.

Édes étkek és sütemények: kátá, pászká, phéthádz-khënis, pázugoz-khënis, dáláuzi, dáktákhálvá, páchlává, holip, chádájégh, czerác-z-chojmách, hálvá, los, pirahi, mészov-pághbáds.

Hús-ételeink: jáméz, buzsenyicza; bátok.

Sonkáink híresek. A churut az egész országban keresett czikk; különlegességeinknek Budapesten is van piacza.

3. *Fejezet. Alkalmi készítmények.*

Régen minden nagyobb ünnepnapra külön tésztát vagy süteményt készítettek az örmények (így van Keleten

most is); mi most új-évre készítünk dáláuzi-t, húshagyóra heriszát és ekuderevov-dolmát, nagybőjtire máchocot; húsvétra kátát, pászkát, kalácsot; menyekzőre chádájégh-ot és dáktákhálvát. A többi különlegességek elkészítése nincs időhöz kötve. Eddig a hoku-erustá halotti tor alkalmával ott párolgott az asztalon; most e szokás kiment a divatból.

Gyakran ad nagy ebédet a hazai örmény: ekkor a rokonok és „jó emberek“ mind ott vannak. A háztartásban inkább fényűző az örmény, mint fukar.

Használt fűszerek: só, citromsó, bors, paprika, fahéj (philáv) . . .

Naponként háromszor eszik az örmény: reggel, délben, estve. A reggeli rendszeren kávé (szereti a kávé; ő honosította meg ezt Európában); az ebéd három és a vacsora két, (ritkán egy) tál ételből áll. Némely helyütt a vacsorát is levessel kezdik; ha vendége van ozsonnát is eszik.

Egyik legszebb tulajdonsága: a vendégszeretet. Ha délelőtt jött a vendég, megkinálja szilva-, sepröpálinkával vagy rozsolissal, mely mellé vagy mazsolával kevert mandolát, vagy páchlávvát, vagy fehér kenyeret, sonkát és vékony, finom szalonnát tesz. A délután jött vendéget is asztalhoz ültetik: ezerféle „jó“-ból áll az ozsonna. A házi asszony szivességgel halmozza el a vendéget.

Eddig — midőn gyakrabban járta az örmény kereskedő a vásárokat, saját lovaival és szekerével falúró-falura ment — kénytelen volt ételt hazulról vinni magával, mert az úton nem kapott vendéglőt. Tett a tarisnyába felesége kenyeret, szalonnát, sonkát, száraz füstölt kolbászt . . .; bőjtös napra (mert a bőjtöt útközben is megtartotta) sajtot, turót, „bátok“-ot, mákos „bidá“-t, néha még olajos dolmát is. — Az asszony, ha bucsúra megy, ma is visz magával mákos-bidát.

Csak annak van fogalma arról, hogy milyen az örmény gazdasszony, ki vagy ebédjét ette végig, vagy éléskamarájába bár egyszer bepillantott. A jobb gazdák házában mai napság két éléskamra is van; egyikben tarják a befőtteket, ízeket aszalt-neműeket (paszuly, borsó, lencse),

a másikban a szalonnát, sonkát, füstölt húst, füstölt száraz kolbászt, szalámit, zsirt. . .

A télire eltett és ágyásra rakott gyümölcsöt (alma, körte...), a poronddal betakart zöldséget (zeller, petrezselyem, murek, kalaráb, czékla, retek. . .), a hordóba savanyított káposztát, az eczetes ugorkát, a szőlőlevelet, bort a pinczében tartják.

Az örmény délben és estve bort iszik, — de mérsékel. Az iszákosság szenvedélye közöttünk nincs elterjedve.

Midőn az örmény iszik, hosszabb felköszöntőt nem mond ugyan, de legalább elmondja ezt a rövid áldomást: *Տօվաթ եւ արտիշտիքիւն* (dolváth jév árocheshuthiun: szerencsét és egészséget!).

4. Fejezet. Örmény különlegességeink készítési módja.

Leves ételeink között legelső az ángádsábur.¹⁾ Itt előbb a főalkotó-résről: a churutról (*խուրտը*) szólok. Ez így készül: Döbörkébe gyűjtenek főtt, oltott tejet nyáron; ezt naponként bár kétszer felkavarják, hogy megsavanyodjék. Három-négy hét múlva aztán üstben — melybe apróra vagdalt petrezselem-, egy kis tárkony- és zellerlevelet tesznek — kifőzik. Ezután kúp-alakú darabokban megszáritják. Ezt megreszelve és tejföllel vegyítve használják. — A laska-tésztát kis négyszögű darabokra vágják, minden darabba apróra szeldelt húst tesznek és sajátságos módon összefoglalják. Minthogy így a tészta mintegy fülalakat nyer, örményül füllevesnek (ángáds-ábur) nevezték el e tápláló, izletes és közkedveltségű nemzeti ételünket. A megmaradt húsból kis gömböcskéket — dolváth²⁾ — csinálnak. Azt tartották régen, hogy az, kinek találáskor a dolváthból jutott — szerencsés lesz. Ezt a tésztát húslében megfőzik, aztán a churuttal megsavanyítják. — Csinálnak böjtös ángádsáburt is, de ezt nem húslébe főzik és a négyszögű tészta-darabokba nem apróra szeldelt húst, hanem rántottát tesznek. — A böjtös rizskása-levest

¹⁾ *Անվաճապուր* az örmény *անվաճ* [*անվաճ* ágánes] fül, auris és *ապուր* ábur [*ապրիլ* ábrél] eledel — szavak összetétele.

²⁾ A törökben: deolveth, szerencse.

is szokás churuttal savanyítani. A bőjtös levesekbe gombát is tesznek.

Tukmáds (*ηηηφωδ*, tétmáds, ebből az erdélyi örmény *ηηηφωδ*): churuttal savanyított bőjtös leves, mely laskára vagdalt tésztából áll. Ez hús nélkül készül.

Churuttal savanyítják az úgynevezett filák-ot¹⁾ is; ez a disznó-gömböcz, levesbe aprítva.

A szulig-leves (*ουλιβη*). káposzta-lébe főzött vetemény és koczkás tészta.

Korpaczi-bre-leves; a búzakorpára forró vizet töltenek, mely pár nap alatt savanyú levet képez; ez leszűrve adja a czibrét, melybe veteményt és tehéntúrógaluskát tesznek.

Táskás-leves. A malacz tüdőjét, máját és szívét megfőve apróra vagdalják és laska-tésztába rakják, azután tésztavágó sarkantyúval négyszögű darabokra vagdalják; a malacz lábait pedig hosszában elvágják, vízben megfőzik. Most a lábakat a tésztával együtt húslében főzik meg.

A polovkát (kendermagból) most már nem készítik. (A lengyelektől elfogadott leves).

Mákos-leves²⁾. A mákot vízben megáztatják, fakannállal jól eldörzsölik s főtt mézzel összekavarják, azután piritott-kenyérkoczkákra öntik. Nagypénteki eledel.

Vastag ételek: Heriszá (*βερησσυ, σαρησσυ*). A jól megfőtt marha- vagy pulyka-húst finom szálakra tépik, azután főtt búzával és rántással elegyítve húslében egybefőzik. Ezt, mint alkalmi ételt, különösen a húshagyói napokon szokták készíteni.

Szoche-dolmá³⁾. A megfőtt és szétválasztott hagymarétegeket vagdalt hússal megtöltik és levessel megfőzik; ha kész, tejfölt, tojássárgát téve levébe, eczettel kellemes savanyú-édes lesz. Igen izletes vastag-étel.

¹⁾ Filák arab szó: vagdalék, metélt

²⁾ Los (*λοζ*), az arab nyelvben: látás.

³⁾ Az örmény szoche (*σηβη*: cepa, olaszul cipolla, hagyma, és a török dolmá (töltelék) szóból: hagymatöltelék.

Tétum-dolmá¹⁾. Az ugorkát ketté vágva héjától, magvától megtisztítva, szintén vagdalt hússal töltik és megfőzik; leve ép úgy készül, mint az előbbié, csak az eczet helyett citromsavat tesznek. Szokták paradicsommal is savanyítani. Csinálunk dolmát marti-lapúból (podbálovdalmá) és szőlőlevélből (ekuderevovdolmá, az örmény *այգի, էգի* ájki: szőlő és *տեղեղ* derév: levél szóból.)

Olajos-dolmá. Lenmag-olajban hagymát rántanak, apróra vagdalt főtt hiribet, köleskását s borsat vegyitenek bele és savanyú káposzta levelekbe rakják. Azután fazékban, vagdalt káposztával elrételik s olajban rántott hagymával feleresztvén megfőzik nagybőjtben.

A vajas-dolmá szintén így készül, annyi különbséggel, hogy olaj helyett vajat, köleskása helyett rizskását használnak és melegen eszik.

Costa-bona²⁾. Malacz lábakat, fejet és fület megfőznek, melyhez tejfölös, citrommal savanyított levet készítenek.

Hirib-sislik. Száritott, főtt gomba felszeldelve, megfőzött rizkásával, melybe hagymát rántanak, s hozzá rántással készítenek kevés levet; ebből a tejföl nem hiányozhatik. Készítik ezt kása és rántás nélkül is, csak tejföllel.

Gomba-becsinált. A száritott hirib-gombát megfőve apróra vagdalják, tojással, liszttel, sóval és borssal összekavarják és zsírban laposra megsütik, azután négyszögű darabokra vágják. Eczettel megsavanyított leve rántással készül, melyhez kevés tejfölt is adnak.

Gorgod (*գորգոս*). A szemelt buzát megdarálják, azután húslében megfőzik, melybe kis rántást is vegyitenek. Készítik ezt húslé nélkül bőjtölösen is.

Philáv (*փիլավ*). Rizkása malozsával; ezt szintén húslével főzik. Eredeti keleti étel.

Máchoch, (*մախոխի* = *թթուած թէփի ջրե սառնր*: thêthuádz thephi cséré ábur). A szigorú böjtnapokra való élelmi szer; egy neme a vastag-ételeknek, mely fodor-méntával készül.

¹⁾ Az örmény tétum (*դդում* tök, a törökben kábák, ez utobbiból a magyar kabak) és dolmá szóból: ugorka-töltelék.

²⁾ Az olasz costa: oldalas, Ruckenstück és buon jó szavakból: jó oldalas.

Dábgádz fászul (*muuqhad fhuuni*), rántott paszuly. Ez szochorádzdzal készül (szoch erádz: rántott hagyma.)

Főtt tészták: H a k u-erustá (*inque Lpmezhu*). A metélt laska-tésztát apróra vagdalt húsgombocokkal húslében főzik. Régen e laska a halott-tor kiegiszítő részét képezte; innen nyerte örmény nevét: a meghalt lelkéért adott laska.

T h é l p h á c z (*θληψα*). E laska-tészta töltelékét hagyma vagy túró képezi.

D s i d s u (*διδου*), olajos laska.

Édes étkek és sütemények: Kátá (*κατα*). Így készül: Egy mérték vaját ($1\frac{1}{2}$ liter) tesznek fatálba, ezt addig dörzsölik, míg habbá nem lesz, most két mérték (1 liter) mézet vegyitnek bele, — azután élesztőt, kevés hamúzsirt és két tojás-sárgáját, végre e vegyitekbe barna lisztet dagasztanak; ezt a közép keménységű tésztát nagy-csütörtök délutántól szombat reggelig hagyják meleg helyen kelni; ekkor porhanyó, vékonyra nyújtott tésztába takarva sütik ki. Mint-hogy ez a kalácsnál nagyobb meleget kíván, a sütő-kemenczében hagyják délután 6 óráig is.

P á s z k á (*πασκα*). Tehéntúrót, tojást, tejfölt, lisztet, citromhéjat, cukrot, malozsát vegyitnek össze, mit vékonyra nyújtott tésztában sütnek ki. Igen finom húsvéti tészta.

(Az örmény, húsvét napján reggel addig mit sem eszik, míg a szenteltet a templomból haza nem hozzák. A háziasszony még szombaton estve előveszi a szentelőkösarat és rak bele kalácsot, kátá-t, pászká-t, főtt sonkát, piros tojást, sót, szalonnát, néha bárány-sültet és bort is. Másnap reggel egyik pap korai misét mond; azalatt a cselédség a kosarakkal összegyűl a czinteremben; most kijön a pap és megszenteli a sorba tett és kitakart kosarakat.)

P h é t h á d z - k h é n i s (*θηθηψαδ-ρηης*). Tehén-turós-tészta; a kis szeletekre vágott darabok, miután csinos alakot kaptak, zsirban sülnek meg.

Dáláuzi (*μουμουλη*). Pörkölt forró mézbe kevés reszelt narancshéjat és tisztított diót, melynek czikkei 2—3 részre vannak aprózva, tesznek. Némelyek mákot is kevernek a dáláuziba. A forró keveréket ostya-aljra öntik, azután formát adnak neki; néha még czukorkákkal is díszítik. Új-

évi csemege. A jó dáláuzit így készítik: Tegyük fél liter mézet láng-tüzzre pergelődni. Miután a méz keverés közben sötét-barnára pergelődik, akkor nem lesz a dáláuzi kemény, tegyük bele egy tenyérnyi, héjától megtisztított, de meg nem tört dióbelet és két deczi mákmagot, melyet előbb szárazon kávépergelőben kevésbé megpergettünk (sokan mák nélkül is csinálják; azért jó a dáláuzi). Kavarjuk ezeket jól össze és gyorsan kezeljük, hogy meghűlvén meg ne keményedjék. Egy lapitódesszkát vizezzünk be és rakjuk ki arra a dáláuzit tetszés szerint nagy vagy kisebb csomokba. E csomocskák tetejét hintsük be tarka borsó-cukorral, középebe felül szurjunk egy piros cukros mandulát (ez a czifrázat el is maradhat). A csomokat vizes kézzel nyomjuk össze és adjunk azoknak kerek, négy-szögű vagy más alakot, — aztán hagyjuk hűlni. Fogyasztás előtt belőle annyit aprítunk, mennyi szükséges. Mivel hűlés után nagyon megkeményedik, felaprózáskor kést és kalapácst használunk: kalapácsal ütünk a kés fokára. (L. hátrább a „Népköltészet“ című cikkely alatt a „Dáláuzi“ kezdetű dalt és dallamot).

D á k t á k-hálvá (*սուղիագհալիւս* az örmény *սուղ*: dákh, meleg [a *սուղ-սուղ* helyett dakták-ot mond a hazai örmény] és hálváh *հալիւսը=բար,ցորտիւնը*. L. Mechithár szótár 352 lap) szóból. Vajból, lisztből, úgynevezett rántás készül, mibe méz és mandola jő; az egészt formába teszik s csak torta alakban kiborítva szokták felválni. E csemegét menyasszony-pogácsának is hívják, mivel örmény szokás szerint, lakodalmakra készítik. A menyasszony ezt magával viszi.

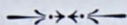
P á c h l á v á (*բախլաւա*). Alkotó-részei ezek: Három liter apróra tört dió, 1 kiló cukor, egy citromnak héja reszelve és egy kanál pörkölt forró méz; ebbe vegyítik az egészt és vékony tésztába foglalva sütik meg.

H o l i p. Tésztáját, mely hasonlít az ostyához, forró mézzel öntik le.

C h á d á j é c h (*խաճախի, խաճախի*), vagy bábakalács; ez a tojássárgától aranyszínű, páratlan finomságú tészta lakodalmi örmény vendégségből nem hiányozhatik. Jól készíteni nem kis művészet! Készítési módját lásd az „Armenia“-ban.

Czerác z chojmách (*át, nuá hunjwáhu*). A fánk tészta lágyabban készítve; a gyakorlott kéz majdnem mind egyenlő nagyságban ereszti e kis fánkokat a sütő-zsirba. Húshagyo kedden majd minden háznál van; mert ez hagyományos szokás. Pörkölt mézzel is szokták leönteni.

Hálvá (*it, lwa*), hosszukás fonatokban pörkölt mézből álló csemege.

Kisebb közlemények.

Az erdélyi róm. kath. püspök részvétirata. Budapest, 1902. ján. 12. Igen tisztelt Nagysád. Kedves férjének elhunya alkalmából fogadja őszinte részvétem kifejezését. Sajnálom, hogy későn tudtam meg gyász esetét, különben kötelességemnek tartottam volna neki a végtisztességet megadni. Így már csak imádkozhattam érte, s Ngodért, hogy a nagy csapást megnyugvással viselhesse. Őszintén tisztelő főpásztora † G. Károly erdélyi püspök.

Merza Gyula, az Erdélyi Kárpát-Egylet pénztárosa ezeket írta dr. Molnár sógorához:

Kedves Jankó barátom! Lehullott a mi fejünk koronája, nációink egyik őrszeme, büszkesége omlott össze a magyar Babylonban a Molnár Antal halálával. De vigasztalodnunk kell Endrődi-vel, ki így ír

Minden koporsó zárt levél,
A halál zord pecsétje rajta.
Tartalma bús, tartalma mély,
De csak az Isten olvashatja.

Mély részvéttel és meleg rokon-baráti kézzsóritással ölel Merza Gyula.

A „Pesti Hírlap.” — Molnár Antal önmagáról. Fél év előtt Molnár Antal írta meg Szilágyi Dezsőről ezt az apróságot, a melyet most a Molnár Antal jellemzésére közlünk:

„Szilágyi Dezső vezette a Ház tanácskozásait, midőn kitört a Bánffy-kormány ismeretes nagy válsága. Mind feszültebbé vált, mindinkább kiélesedett a viszony közte és a miniszterelnök között. Már nem is beszéltek egymással, jó ideig nekem kellett közvetítenem a mellőzhetlen izenetváltást közte és a miniszterelnök között, a ki állásánál fogva a Ház vezetője volt. Ez a közvetítés ilyenformán történt:

— Menj és kérdezd meg attól az embertől (itt egy vagy több erős kifejezés következett), hogy mit akar holnapra!

Ezt az izenetet aztán én így adtam elő a miniszterelnöknek:

— A Ház elnöke azt kérdezte tőlem, hogy mit szeretnél, mit óhajtsz a holnapi ülés napirendjére kitűzteni?

— Bánom is én — válaszolt a miniszterelnök — én tölem azt csinálhatja, a mi neki tetszik. Semmi közöm hozzá!

A választ ilyen alakban kapta meg a Ház elnöke:

— A miniszterelnök úr ekszczelleneziád böles belátására bizza a dolgot.

Milyen patália lett volna belőle, ha a maguk eredeti nyers szövegében adom át ezeket az üzeneteket.“

Irodalom és művészet.

„Örmény anekdoták“ és egyéb apróságok czimmal egy tizenöt-husz nyomtatott ives kötetet szándékozom — Február hó végével a Todorán Endre szamosújvári nyomdatulajdonos kiadásában megjelentetni.

Nehogy valakit félrevezethessen a kötet czime, már e helyen jeleznem kell, hogy az örmény anekdotáknak, krónikás történeteknek és szálló-igéknek az összegyűjtésével és megírásával semmiféle frivol szempontok nem vezérelnek. Eszem ágában sincs könyvet nyomtattatni azért, hogy nevetségessé tegyek benne személyeket vagy czélzatos gúnytárgyává tegyem mások multságára egyes gyöngöségeit egy olyan fajnak, melyhez én is tartozom, s melynek összes írott és a hagyományokban élő emlékei, fennálló intézményei, épen arról tanuskodnak, hogy intelligens, erőlelkű, életre való, alkalmazkodó s az élet minden körülményei között bátran érvényesülni tudó egyéniségek alkották összegét.

Ilyen szempontból való vállalkozásra azt hiszem eddig sem volt szükség, ezután pedig még kevésbbé.

Az erdélyi örménység az országban való kétszázharmincz éves tartzkodása óta szokásaiban, nyelvében, erkölcsében megváltozott és teljesen magyarrá lett. Legerősebben még Szamosújvárt őrizte meg az ősi sajátságokat, de ötven- száz év mulva, specialis intézményein kívül, előreláthatólag már nyoma sem lesz annak, hogy itt valaha örmények, még pedig szorgalmas, munkás, szimpatikus, főként pedig kivétel nélkül hazafias érzésű örmények éltek.

A beköltözéssel (1672) magukkal hozott mese- és dalköltészet emlékei egy-kettő kivételével már mind elenyésztek azokkal az emberekkel, a kik az ősi millieubben még benne éltek s azzal egyidejűleg sirba szálltak.

A mi időnként itt-ott felkutatható, az a véletlen szerencse műve, mely a végpusztulásban levő magyar-örmény népköltészet egyes darabjait felszínre hozza. Ez azonban jóformán alig egyéb, mint pium desiderium.

Az „örmény anekdoták“ czime alatt tehát azoknak a specialis örmény adomáknak, továbbá krónikás történeteknek, szálló igéknek összegyűjtése és megírása volt czélom, melyek a beköltözés óta a mai napig az örménység különböző életviszonyaiból kisarjadtak

és egyik generáció részéről a másíknak átadattak. A közvetítés eme módján természetesen még ezek a legaktualisabb emlékek is tetemesen megfogyatkoztak a régi emberek kihaltával, de a fennmaradt és összegyűjtött anyag a város és az örménység életének minden fontosabb mozzanatáról tud egy pár kedves dolgot elmesélni.

Ugy vélem, nagy kár volna, ha a többiek után ezek a kultur-történeti és faji szempontból egyaránt érdekes dolgok, melyek nagyrészen a város főbb eseményeinek, kiválóbb embereinek, a hazai örménység előkelő szerepet vivő alakjainak, továbbá a politikai, kereskedelmi és magánjellegű érintkezések alkalmából az egyes uralkodók, a magyar állami és egyházi élet számos kiválóságainak emlékéhez fűződnek, — szintén veszendőbe mennének.

Összegyűjtöttem és megírtam őket a még fennmaradt adomákkal és újabbkeletű apróságokkal együtt, mint becses emlékeket, nehogy a mindjebban pusztuló hagyományokból idővel még hirmondó se maradjon.

A kötet előfizetési ára bérmentes postai küldéssel együtt 2 korona és 10 fillér.

Az előfizetési pénzek dr. Bányai Elemér — Szamos-Ujvár czimre küldendők.

Tisztelettel: dr. Bányai Elemér.

Kérelem. Az örménységre vonatkozó és **M a g y a r o r s z á g o n** megjelent (vagy itten készített, de Velenczében, Rómában, Bécsben, Bukarestben nyomtatott) magyar, örmény, latin, német, román, és szerb nyelven írodott művek bibliografiai összegyűjtése és feldolgozása érdekében, mély tisztelettel kérem mindazokat, kik örmény tárgyú egyházi, történelmi, irodalmi és bármely szakbavágó dolgozatokat írtak, vagy ilyeneknek létezéséről (kéziratban is) tudomással birnak, sziveskedjenek azokból egy példányt czimemre (Bányai Elemér — Szamosújvár) megküldeni. A mennyiben pedig a könyvek (kéziratok, iskolai értesítők, füzetek, külön lenyomatók) megküldése akadályokkal járna, sziveskedjenek azoknak czimeit, a megjelenés helye és ideje pontos feltüntetésével velem közölni.

A megküldendő könyvekről és kéziratokról az **Armenia** hónapról-hónapra kimutatást fog közölni, mivel azok a tervbe vett és Szamosújvárt létesítendő „**Ö r m é n y i r o d a l m i , t ö r t é n e l m i** és **e t n o g r a f i a i m u z e u m**“ megalakulásáig, a Lukácsi Kristófféle árvaház könyvtárában fognak őriztetni.

Szamosújvárt 1902. január hó 31-én.

Tisztelettel

Dr. Bányai Elemér.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.

☞ Szamosújvári Hiradó. ☞

Néhány jellemző apróság dr. Molnár Antalról.

— Gyermekkorából egy kegyeletes emléket kell róla följegyez-nünk, melyről ma talán már senki sem tud; de e sorok írója épp tőle hallotta. Egyik esztendőben ugyanis az egész nagybőjti időszakon át, tehát húshagyótól — húsvétig oly szigorúan böj-tölt, hogy ezen idő alatt csak kenyeret és vizet vett magához. A böjthöz később is annyira ragaszkodott, hogy pénteki napokon még a vendégloői étkezésnél is meg szokta tartani.

— Iskolai tanulmányait a kolozsvári róm. kath. lyceum kegyesrendű tanárainak vezetése alatt oly kitünően végezte, hogy a gymnásium hetedik osztályában, hat papnövendék előtt (a kik minden tárgyból kitünő osztályzatot nyertek) a tanári kar kénytelen volt őt tenni a legelső helyre, — s a hat kitünő papnövendéket, a kik közül főleg egy Kappler nevezetű rendkívül zseniális tanuló volt, Molnár után sorozta. — Így fejezvéen be a hetedik osztályt, a nyolczadiknak összes tárgyaiból a nyári szünidő két hónapja alatt (éjjel-nappal tanulván) annyira elkészült, hogy midőn osztálytársai szeptemberben összegyülekeztek, — ő kitünő sikerrel képes volt már az érettségi vizsgát is letenni, — s az akkor fennállott kolozsvári kir. jogakadémiának első évfolyamára beiratkozni.

— Az utolsó üzenet, melyet szeretetben oly gazdag élete végnapjai egyikén, a nála látogatásban volt rokonának elbucszúása alkalmával szülővárosának: Szamosújvárnak küldött, épp oly egyszerűen, mint bensőségteljesen hangzott, midőn a nagy beteg így sóhajtott föl: „Tisztelek — Mindenkit!”... Az ő jóságos szive elég nagy volt ahhoz, hogy mindenkiben megbecsülje az emberi méltóságot, érzelemmel, szóval és tettel egyaránt.

— Vele született hajlamainál fogva az ellenségeskedést is úgy viszonzotta — elfelejtve, sőt jóval fizetve, a sérelmeket, — mint az a párizsi francia katolikus pap, a ki midőn egy vásott, anarkhista suhancz az utcán hozzárohant és kezét megragadva, dühösen fölkiáltott: „Te, pap, ha tudnád mennyire gyűlöllek!”, — szeliden így felelt reá: „És te, ha azt tudnád, mennyire — szeretlek!...”

— Két gyermekét — két szép szemefényét — megpillantva a gyászkiséret élén, szivünk túláradt a fájdalmas részvét könnyeitől, és a költő megható sorainak szelleme újult föl emlékezetünkben:

Óh, a sír sok mindent elfed,
Gazdagságot, fényt, szerelmet;
De ki gyermekét szerette:
Gondját sír el nem temette!...

— Meggyőződésünk szerint a magyar-örmény főváros mai nemzedéke az elismerésnek azon megnyilatkozásával is tartozik eme, valódi nagy keresztény lélekkel megáldott, hű fiának halhatatlan emlékezete iránt, hogy akkor, midőn köztereinek történeti jelentőségü elnevezésekkel leendő felruházása napirendre kerül: megemlékezzék róla és el ne mulasztja, hogy országosan tisztelt nevének helyet adjon egyik legszebb közterének fölíratában is. — Molnár Antal — út, — tér, avagy — uteza hivatalos elnevezése által. Ő neki ugyan nincsen szüksége, (hiszen életében oly szerény ember volt!) a földi dicsőségek hiú manifestációjára, — de szükségünk van minékünk, kortársainak, s majdan a nyomunkba lépő utó-nemzedéknek, arra, hogy emberi nagy erényei állandó példányképül szolgáljanak és az emberszeretet, kötelességérzet, hűség, igazságosság, hála s megbocsátás, polgári áldozatkészség, valamint egy jeles érdemeinek követésére-buzdítsanak bennünket is!

— Kérelem a halára kötelezett őszinte tisztelőkhöz! Önzetlen, jószívű pártfogója volt ő sokaknak. Ismerték őt sokan, — s tehát szerették őt sokan. Ezt a gyásznappjai kétségtelenül kimutatták. De én, (e sorok névtelen írója) illőnek tartanám, ha halánkat iránta oly módon tanusitanánk minél többen, a melynek az ő jóságos lelke is érezné gyöngéd kegyeletét; a mely a temetés napján nem ér véget, hanem túlterjed a sírok határain. Kikkel életében annyi jót cselekedett, — óh, tegyetek most ti is annyi jót, hogy megemlékezve örök üdvéről, — egy imát, egy szentmiseáldozatot, egy irgalmassági cselekedetet ajánljatok föl érte! Csak így lesztek háládatosak, — holtat szeretni másképp nem lehet!...

